

A földrajztanításban leggyakrabban használt feladattípusok

Összeállította : dr. Makádi Mariann

A szóbeli és a bemutatásos feladattípusok rendszere

SA. Egyéni szóbeli módszerek

1. Leírás

Célja a tanulók szóbeli kifejezőképességének fejlesztése minél valóságosabb jellemzéssel. Felsorolják tárgyak, jelenségek, földrajzi helyek lényeges ismertetőjegyeit, amelyek segítségével képszerűen bemutatják azokat.

2. Kiselőadás

Célja a tanulók szóbeli kifejezőképességének fejlesztése hosszabb összefüggő szöveg alkotásával. A gyerekek felkészülnek egy témából, aminek lényegét rövid előadás (nem felolvasás!) keretében ismertetik meg a társaikkal.

3. Interjú- és riportkészítés

Célja egy adott célnak megfelelő kérdezés technikáinak gyakorlása. A tanulók kérdéseket tesznek fel tényleges vagy elképzelt személynek egy témával kapcsolatban.

4. Egyéb egyéni szóbeli módszerek

SB. Csoportos szóbeli módszerek

1. Esetelemzés

Célja egyrészt a tanulók problémaérzékenységének fokozása, másrészt a lényegkiemelés és az elemzés módszerének alkalmazásával a kritikai gondolkodási képességük fejlesztése. Problémafelvetésből kiinduló, egyfajta szóbeli feleletalkotásos feladat, amely az ismeretek reprodukálásán túl gondolkodásra is készítet. Egy konkrét esetet ismernek meg a gyerekek. Az azzal kapcsolatos földrajzi-környezeti ismereteik rendszerbe szedése után közösen kifejtik az esettel kapcsolatos véleményüket, állást foglalnak.

2. Ítéletalkotás és döntéshozatal

Célja egyrészt a tanulók problémaérzékenységének fokozása és gondolkodási képességének fejlesztése. A témával kapcsolatban logikai következtetéseken át ítéletet fogalmaznak meg, és a megfogalmazzák, hogyan döntenének a megismert helyzetben.

3. Érvelés és vita

Célja a tanulók kommunikációs képességének fejlesztése, képessé tételük arra, hogy módosítsák a vita során álláspontjukat, ítéleteiket, fejlődjön a toleranciájuk más nézetekkel szemben. A gyerekek beszélgetnek egymással, megfogalmazzák saját nézőpontjukat, érvelnek a témával kapcsolatban, és meghallgatják egymást, reagálnak arra, amit mások mondanak.

4. Disputa

Célja a tanulók tárgyszerű vitatkozási képességének fejlesztése. Egy állítást kell az egyik csapatnak védenie, a másiknak cáfolnia egymással versenyezve. A megszólalás sorrendje és időkerete kötött (először az egyik csapat első tagja, utána a másik csoport első tagja stb. 1-1 percig beszélhet).

5. Egyéb csoportos szóbeli módszerek

SC. Drámapedagógiai módszerek

Céljuk azoknak az ismeretszerzési és gondolkodási folyamatoknak, valamint kommunikációs és viselkedési formáknak a megismertetése a tanulókkal, amelyek helyzetek elképzeléséhez és szerepekkel való azonosuláshoz kapcsolódnak.

1. **Empátiagyakorlat:** Célja a tanulók empátiaszintjének mélyítése. A gyerekek megismernek egy helyzetet, amibe bele kell élniük magukat. Megfogalmazzák, hogy mit éreznek abban a helyzetben, azaz a szereplő, a tárgy, az esemény/történet helyébe képzelve magukat.
2. **Helyzetgyakorlat:** Célja a tanulók empátiaszintjének mélyítése, egy helyzet érzelmi átélése, és az élmény kifejezése. A gyerekek megismernek egy helyzetet, amibe beleélik magukat. Szavakkal vagy mozdulatokkal kifejezik a helyzetet, a szereplő gondolatait, szándékait.
3. **Helyszínépítés:** Célja a tanulók empátiaszintjének mélyítése, egy helyzet érzelmi átélése, és az élmény kifejezése. A gyerekek a helyzetismertetés alapján felépítik maguk körül, berendezik a helyszínt (pl. a tanterem berendezési tárgyaival). Megfogalmazzák, hogy mit éreznek a helyzetben, azaz a szereplő/a tárgy szemével nézve, fülével hallva, orrával szagolva, ujjjaival tapintva.
4. **Dilemma:** Célja a tanulók empátia- és döntési készségének együttes fejlesztése. A gyerekek a helyzetismertetés alapján megfogalmazzák, hogy mit éreznek abban a helyzetben, azaz a szereplő, a tárgy, a történet helyébe képzelve magukat, valamint azt, hogyan döntenének, hogyan oldanák meg a helyzetet.
5. **Közös döntés:** Célja a közös döntés és akaratérvényesítés képességének fejlesztése. A tanulók megismernek egy problémahelyzetre épülő fiktív történetet, amiben közösen kell döntésre jutniuk.
6. **Történet dramatizálása:** Célja a képzelőerő és a megjelenítő képesség fejlesztése. A tanulók megismernek egy történetet/történetst töredékesen, amit tovább kell gondolniuk, ki kell egészíteniük. Az így kerekké tett történetet azután el kell játszaniuk.
7. **Szerepjáték:** Célja a megjelenítő képesség fejlesztése, egy helyzetről szerzett tapasztalatok feldolgozása. A tanulók megjelenítenek egy problémán alapuló élethelyzetet.
8. **Szimulációs játék:** Célja a megjelenítő képesség fejlesztése, egy helyzet vagy működés megértése. A tanulók megjelenítenek, bemutatnak egy történetet, amelyben a folyamatot, a működést kell érzékeltetniük.
9. **Tárgyalás (bíróági tárgyalás):** Célja a tanult jelenségek értékeléséhez kapcsolódó, érveken alapuló vitakészség fejlesztése. A tanulók a jelenséget, az eseményt a polgári perek mintájára (alperes, felperes) vagy a büntetőperek mintájára (vádoltak padja) dolgozzák fel.
10. **Egyéb drámapedagógiai módszerek**

SD. Prezentációkészítés

Céljuk, hogy a tanulók szemléletesen be tudják mutatni gyűjtő-, kutató- vagy tervezőmunkájuk eredményét. Valamilyen logikai elv alapján átfogják a téma egészét, kiemelik annak tartalmi lényegét, és rendszerezik megszerzett ismereteiket, összegyűjtött anyagaikat.

1. **Lista összeállítása:** Gyűjtőmunkát követő felsorolás készítése egy témáról.
2. **Tablókészítés:** Gyűjtőmunkát követő papíralapú bemutató összeállítása. Egy téma tematikus feldolgozása faliképen, amely a témát lépésekre / részekre bontja, rajzokkal, képekkel, grafikai megoldásokkal, kevés szöveggel magyarázza.
3. **Gyűjtemény összeállítása:** Gyűjtőmunkát követő tárgyi bemutató készítése, amely valamilyen elv alapján rendszerez, megnevez, kategorizál, esetleg rövid szövegekkel magyaráz.
4. **Tervezés eredményének bemutatása:** Tervezőmunkát követő szóbeli, grafikus vagy tárgyi bemutató elkészítése valamely probléma megoldásáról.

5. **Modellezés és modell bemutatása:** Logikai gondolkodást és/vagy tervezőmunkát követő grafikus vagy tárgyi, statikus vagy dinamikus bemutatás.
6. **Számítógépes prezentáció készítése és bemutatása:** Gyűjtő- és kutatómunkát követő bemutató összeállítása valamely számítógépes program segítségével.
7. **Egyéb prezentációk készítése**

SE. Projektmunka

Célja, hogy a megismerési folyamat egy-egy kérdésre épülő témaegységek sorozata legyen, gyakorlati probléma megoldása köré csoportosuljon. A téma feldolgozását a tanulók kisebb-nagyobb csoportokban, egymással és tanárukkal együttműködve végzik. A feladat a probléma megoldása mellett a lehető legtöbb összefüggésének feltárása. Eredménye egy közös alkotás (pl. tárgy, film, kiállítás, honlap, vitaest, utazás), amelyet a tanulók bemutatnak.

SF. Egyéb szóbeli és bemutatásos módszerek

Az írásbeli feladattípusok rendszere

IA. Feleletválasztásos feladatok

Céljuk, hogy a tanulók használják földrajzi tényismeretüket. Előre megadott válaszlehetőségek közül kell kiválasztani a kérdésre felelő vagy az állításhoz illő választ.

1. **Egyszerű választás:** Egy kérdő vagy állító mondatból és az arra reflektáló több válaszból áll. A válaszok közül az egy megfelelőt kell kiválasztani.
 - a. **Igazságkeresés:** Az egy helyes választ kell megjelölni.
 - b. **Hibakutatás:** Az egy hibás választ kell megjelölni.
2. **Alternatív választás:** A feladatban állítások olvashatók, amelyekről el kell dönteni, hogy igazak (jó) vagy hamisak (rosszak, hibásak).
3. **Többszörös választás:** Egy állító vagy kérdő mondatból és több válaszból áll. A négy válasz közül egy, kettő, három vagy mind a négy helyes, vagy egyik sem. Mindegyik válaszról külön-külön el kell dönteni, hogy helyes vagy helytelen.
4. **Mennyiségi összehasonlítás:** A feladatban két mennyiséget kell összehasonlítani egymással. A válaszhoz tisztában kell lenni a földrajzi tényekkel kapcsolatos alapvető mennyiségekkel, azok nagyságrendjével, és segítségükkel össze kell hasonlítani a földrajzi tényeket.
5. **Rendszerezés:** A fogalmak közötti tartalmi és/vagy logikai kapcsolatokat kell megtalálni.
 - a. **Félig kötött halmazba sorolás:** A halmazok különféle ismérveit, jellemzőit vagy éppen a halmaz nevét kell megfogalmazni.
 - b. **Kötött halmazba sorolás:** A felsorolt ismérvekről vagy fogalmakról el kell dönteni, hogy a megadott halmazképző fogalmak közül melyikkel hozhatók kapcsolatba.
 - c. **Sorbarendezés:** Logikai sorrendbe vagy időrendbe kell állítania a felsorolt fogalmakat, történéseket vagy állításokat.
6. **Egyéb feleletválasztás**

IB. Asszociációs feladatok

Céljuk, hogy a tanulók felismerjék a földrajzi tények közötti kapcsolatokat. Lényegük a fogalmak és az állítások között lévő összefüggések felismerése.

1. **Egy az egyhez illesztés:** A feladatban állítások és fogalmak szerepelnek. Meg kell keresni az egyes fogalmakhoz tartalmilag, logikailag kapcsolódó állításokat. Minden fogalomhoz csak egy állítás tartozik.
2. **Egy vagy több a többhöz illesztés:** A feladatban állítások és fogalmak szerepelnek. Meg kell keresni a különböző fogalmakhoz tartozó állításokat. Egy fogalomhoz több állítás tartozhat.
3. **Négyféle asszociáció:** Két fogalomhoz kapcsolhatók állítások. Az állítások vonatkozhatnak a két fogalomra külön-külön, mindkettőre együtt vagy egyikre sem.
4. **Többszörös asszociáció:** Öt (vagy több) fogalomhoz kapcsolhatók állítások. Előfordulhat, hogy egy fogalom több állításhoz is tartozhat.
5. **Egyéb asszociációk**

IC. Relációanalízis

Célja a földrajzi tények, jelenségek, folyamatok közötti ok-okozati összefüggések felismertetése a tanulókkal. Lényege, hogy megvizsgálják az összetett mondatok tagmondatainak igazságtartalmát, illetve a tagmondatok egymáshoz való viszonyát. Ennek megfelelően kell választani a felkínált válaszlehetőségek közül.

ID. Feleletalkotásos feladatok

Céljuk, hogy a tanulók alkalmazzák földrajzi-környezeti tényismeretüket különböző kérdések megválaszolása, elméleti problémahelyzetek megoldása során. Lényegük, hogy használják a szakkifejezéseket.

1. **Fogalommegnevezés:** Rá kell ismerni valamely fogalomra, jelenségre az olvasott definíció vagy rajz, kép alapján.
2. **Fogalomdefiníció-alkotás** (= rövid, nyílt végű feladatok): A megadott fogalmak jelentése, tartalma, kritériumai alapján meg kell azt fogalmazni.
3. **Szövegalkotás** (= hosszabb, nyílt végű feladatok):
 - a. **Írányított válaszalkotás:** Egy felvetett problémára vagy kérdésre meg kell fogalmaznia a választ a feladatban megadott feltételek, szempontok szerint.
 - b. **Táblázat-kiegészítés:** Fel kell ismerni, hogy a lyukas táblázat rovatai vagy az ábra milyen logika szerint tartalmazza az ismereteket, és ez alapján kell azt kiegészíteni.
 - c. **Szöveg-kiegészítés:** Lyukas mondatokat vagy összefüggő szöveget kell kiegészíteni szókészlet nélkül (tehát nincs semmiféle segítség a mondat tartalmi-logikai és nyelvi szabályain kívül).
 - d. **Ábra-feliratozás:** Át kell látni az ábra logikáját, és be kell írni a hiányzó feliratokat. Egyszerűbb esetben a feladat megadja a felhasználható szókészlete, így csak a megfelelő helyre kell azokat helyezni. Nehezebb, ha a megoldáshoz nincs semmiféle segítség.
 - e. **Szabad válaszalkotás:** Választ kell megfogalmazni egy felvetett problémára vagy kérdésre, amely tényismereten alapszik, alkalmazási vagy problémamegoldó képességet igényel. Semmi sem irányítja a tanuló válaszadását.
 - f. **Esszé:** A címben megadott témáról kell kifejteni az ismereteket, gondolatokat logikailag rendezett formában, általában fél oldal terjedelemben.

4. **Hibakutatás rövid feleletalkotással:** A feladat összefüggő szövegből vagy egymástól független mondatokból áll. A közöttük lévő hibás állításokat kell megtalálni. A hibákat ki is kell javítani, vagyis le kell írni helyesen is a mondatokat vagy szövegrészeket.

5. **Egyéb feleletalkotás**

IE. Térképes feladatok

Céljuk a topográfiai fogalmak és a földrajzi objektumok, jelenségek, folyamatok térbeli elhelyezkedésének felismerése és elhelyezésük gyakorlása.

1. A térképpel kapcsolatos feladatok:

- a. **Egyszerű térképes feladatok:** A kitöltött térképvázlat csak a topográfiai fogalmak felsorolását helyettesíti. A megoldás topográfiai fogalmakkal kapcsolatos, de nem kíván tényleges térképi tudást, tulajdonképpen feleletválasztós feladat. Párosítani kell a térképvázlaton feltüntetett topográfiai fogalmakat és a jellemző tulajdonságokat.
- b. **Topográfiai feladatok:** A térképvázlatban jelölt topográfiai fogalmakat kell felismerni és megnevezni a kijelölt helyen.
- c. **Topográfiai és hozzá kapcsolódó egyéb ismeretekre épülő feladatok:** Fel kell ismerni a térképvázlatban jelölt topográfiai fogalmakat, tartalmukkal kapcsolatban kell válaszolni valamilyen kérdésre, vagy az utasítás szerint kell cselekedni.
- d. **Térképvázlat készítés:** Értelmezni kell az olvasott és a vázlatrajzon látott információkat, majd ábrázolni kell azokat térképvázlati jelekkel.

2. **Térképhasználati feladatok:** A térképek gyakorlati használatával, a térképen való tájékozódással kapcsolatosak. A hozzájuk tartozó számításokban (a távolság- és területszámításokban) elsősorban a térkép méretarányát vagy a vonalas mértékét kell használni. Másokban a légvonalbeli távolságokat kell lemérni a térképen, vagy a valós távolságokat kiszámolni.

IF. Rajzolás, ábrázolás

A feladatok célja, hogy a tanulók felismerjék és alkalmazzák az általános fogalmakat, értsék a folyamatokat és összefüggéseiket, legyenek képesek térben elhelyezni azokat különböző szituációkban. A gyerekek alkalmazzák elméleti tudásukat, ami alapján rajzot kell készíteniük vagy már meglévő rajzot kell kiegészíteniük utasítások alapján.

1. **Egyszerű rajzkiegészítés:** Ki kell egészíteni egy ábrát az utasításoknak megfelelően.
2. **Diagramkészítés:** Adatsor alapján diagramot kell rajzolni.
3. **Rajzolás információ alapján:** Valamilyen jellegű információ alapján kell rajzot készíteni.
4. **Szabad rajzolás:** Rajzban kell alkalmazni az elméleti ismereteket. Általában egy földrajzi-környezeti fogalom, jelenség, folyamat rajzát kell elkészíteni.

IG. Számítási feladatok

Céljuk, hogy a tanulók rendelkezzenek a földrajztanuláshoz szükséges számítási képességekkel, és feladatmegoldásaik során tudják alkalmazni azokat.

1. **Egyszerű számítási feladatok:** A feladatmegoldás feltételezi az általános számítási képességeket, ám lényegük inkább a mindennapi élettel kapcsolatos tények megállapítása, következtetések levonása. Megadott adatok és más tények ismeretében új tényeket kell megállapítani egyszerű matematikai műveletek segítségével. Ismerni

kell hozzá az alapfogalmakat, a földrajzi fogalmak, jelenségek, folyamatok jellemzésére alkalmas mértékegységeket is.

2. **Számítási-logikai feladatok:** A számítás itt rutinszerű műveletek sorozata. Logikai gondolatmeneten alapszanak, amelyben alkalmazni kell az általános földrajzi ismereteket. Általában nagyon egyszerű összefüggések felismerését igényli.

IH. Elemzési feladatok

Céljuk, hogy a tanulók tényismeretük alapján felismerjenek tények, folyamatok közötti kapcsolatokat és összefüggéseket, valamint alkalmazzák azokat különböző helyzetekben. Különböző jellegű információhordozók információtartalmának leolvasását és azok irányított feladatok során való értelmezését jelentik.

1. **Szövegelemzés (szövegértés):**

- a. **Szöveges forrás elemzése:**

- i. **Kötött elemzés:** Egy szöveg elolvasását követően az abban lévő tényeket, problémahelyzeteket kell felismerni, valamint kérdések, utasítások segítségével értelmezni vagy belőle következtetéseket levonni.
- ii. **Szabad elemzés:** Egy szöveg elolvasása után az abban lévő tényeket, problémahelyzeteket kell felismerni és megfogalmazni egy átfogó megadott szempont szerint vagy anélkül.

- b. **Problémamegoldó elemzés:** Egy szöveg (esetleg mellette térképvázlat, kép, ábra) értelmezése után az alapján kell válaszolni a feltett kérdésekre.

2. **Ábraelemzés:**

- a. **Felépítés-működés ábra elemzése:** Az ábra bizonyos részeit számok vagy betűk jelölik. Jelentésüket meg kell fejteni, és meg kell nevezni vagy a megadott fogalmakból kiválasztani az azokhoz tartozót.
- b. **Diagramelemzés:** Tényismeretek alkalmazását igényli. Egyszerűbb esetekben csak le kell olvasni a diagramról a tényeket kérdések, utasítások alapján. Máskor a feladat csak irányítja a figyelmet az elemzés fő szempontjára.
- c. **Keresztmetszet és tömbszelvény elemzése:** A földrajzi sajátságok és a térbeli összefüggések felismerését kívánja. Rendszerint a rajz megfelelő részébe kell beírni állítások számát vagy betűjelét, topográfiai neveket vagy folyamatokat.
- d. **Magyarázó- és folyamatábrák elemzése:** Fogalmak vagy folyamatok, állapotváltozások lényeges tartalmára irányul. Meg kell nevezni vagy el kell látni magyarázattal az ábra megjelölt részeit. Gyakran kérdés, feladat vagy problémafelvetés is kapcsolódik hozzá.
- e. **Sémák elemzése:** Az rendszerábrán látható összefüggési láncolatokat kell felismerni és megfogalmazni.
- f. **Egyéb típusú ábrák elemzése**

3. **Álló- és mozgóképelemzés:** Képek alapján, kérdések és feladatok segítségével a természeti és a társadalmi jelenségek vagy a társadalmi tények, folyamatok egymás közötti kapcsolatait kell felfedezni. A tájképek elemzése főként arról szól, hogy a táj milyen lehetőségeket kínál az emberi élet, a gazdálkodás számára. Gyakran következtetések levonását is kívánja a táj képének és szerepének jövőjével kapcsolatban.

- a. **Kötött képelemzés:** A kép tanulmányozása után válaszolni kell a kérdésekre vagy az utasítások szerint kell cselekedni.

- b. **Szabad képelemzés:** A kép alapos tanulmányozása után meg kell fogalmaznia az azon látható földrajzi-környezeti tartalmakat. Nincs segítség, a korábban szerzett tudást kell alkalmazni.
- 4. **Adat- és adatsorelemzés:** Adatok, illetve időbeli, térbeli vagy egyéb adatsorok alapján kell válaszolni kérdésekre vagy kell megoldani a feladatokat, amelyeknek főként az adatok közötti tartalmi, logikai kapcsolatok feltárása a célja.
 - a. **Kötött adatelemzés:** Az adatok tanulmányozása után válaszolni kell a kérdésekre vagy az utasítások szerint kell cselekedni.
 - b. **Szabad adatelemzés:** Az adatok alapos tanulmányozása után meg kell fogalmaznia leolvasható földrajzi-környezeti összefüggéseket. Nincs segítség, a korábban szerzett tudást kell alkalmazni.
- 5. **Megfigyelés-, vizsgálódás- és kísérletelemzés:** Az elméleti tudás alkalmazása egy-egy modellszerű helyzet megfigyelése, vizsgálat v. kísérlet esetén. A földrajzi logikai kapcsolatok felismertetése, ill. értelmeztetése, a mindennapi életre vonatkoztatása a célja.

II. Problémamegoldáson alapuló feladatok

Céljuk, hogy fejlesszék a tanulók földrajzi-környezeti problémamegoldó képességét. Alkalmazásuk során a tanulónak fel kell ismerniük a problémát és megoldást kell találniuk rá. A problémahelyzetet általában szövegből, ábrából vagy képből ismerik meg.